



प्रा. नरहर कुसुंदकर  
यांची  
इतिहासदृष्टी


शिल्पा रंगनाथ शेते





# प्रा. नरहर कुरुंदकर यांची इतिहासदृष्टी

शिल्पा रंगनाथ शेते

 **Harshwardhan Publication Pvt. Ltd.**  
Reg. No. U74120 MH2013 PTC 251205  
At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed  
Pin-431126 (Maharashtra) Cell: 07588057895, 09850203295  
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com  
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors [www.vidyawarta.com](http://www.vidyawarta.com)

प्रा. नरहर कुरुंदकर यांची इतिहासदृष्टी

© शिल्पा रंगनाथ शेटे

❖ Publisher :

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.  
Limbaganesh, Dist. Beed (Maharashtra)  
Pin-431126, vidyawarta@gmail.com

❖ Printed by :

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.  
Limbaganesh, Dist. Beed, Pin-431126  
www.vidyawarta.com

❖ Page design & Cover :

Shaikh Jahuroddin,Parli-V

❖ Edition: January 2019

❖ ISBN 978-93-87990-70-8

❖ Price : 299/-



All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, or transmitted, in any form or by any means, electronic mechanical, recording, scanning or otherwise, without the prior written permission of the copyright owner. Responsibility for the facts stated, opinions expressed. Conclusions reached and plagiarism, if any, in this volume is entirely that of the Author. The Publisher bears no responsibility for them. What so ever Disputes, if any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

## मनोगत

इतिहास संशोधनामध्ये नविन साधने शोधण्याइतकेच महत्त्व अस्तित्वात असणाऱ्या जुन्या साधनांचा नवा अन्वयार्थ लावण्याला असते. उपलब्ध साधनांवर भाष्य करणा या विचारवंतांमध्ये प्रा. नरहर कुरुंदकर यांचे स्थान महत्त्वाचे आहे. त्यांनी केलेल्या विविध स्वरूपाच्या लेखनात ऐतिहासिक घटना व ऐतिहासिक विभूती यांवर भाष्य केलेले आहे.

इतिहास म्हणजे मानवाची सर्वांगीण कहाणी असते. मानवी जीवनाच्या सर्व अंगांचा अभ्यास इतिहासामध्ये केला जातो. प्रा. नरहर कुरुंदकरांच्या इतिहासलेखनात राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक या सर्व अंगांना महत्त्व दिसते. प्रस्तुत ग्रंथामध्ये प्रा. नरहर कुरुंदकरांच्या लेखनात दिसणारी इतिहासदृष्टी विचारात घेतली आहे. प्रस्तुत ग्रंथ हा माझ्या एम. फील. च्या संशोधनातून आकाराला आला आहे, ही गोष्ट मी नमूद करू इच्छिते. यासाठी मला डॉ. राजा दीक्षित हे मार्गदर्शक म्हणून लाभले होते. त्यांच्या मार्गदर्शनामुळेच हा ग्रंथ निर्माण होऊ शकला.

या संशोधनासाठी अनेक ज्येष्ठ व्यक्तींवेही मला मार्गदर्शन लाभले. यांमध्ये डॉ. स. ह. देशपांडे, श्री अरविंद बाळ, डॉ. सदानंद मोरे, प्रा. शेणराव मोरे, श्री अरूण धारणे या सर्वांचे ज्येष्ठ मंडळींनी मला संशोधनासाठी आवश्यक ती साधने उपलब्ध करून देण्यात मोलाचा वाटा उचलला. त्यांचीही मी अत्यंत आभारी आहे.

या संशोधनासाठी आवश्यक असलेली अनेक संशोधन साधने मला जयकर ग्रंथालया मध्ये उपलब्ध झाली. या ग्रंथालयाचे ग्रंथपाल व सेवकवर्ग यांची मी मनःपूर्वक आभारी आहे.

या व्यक्तिरिक्त या कार्यात प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्षपणे अनेकांचा हातभार लागला आहे. स्थलमयादिअभावी या सर्वांचाच उल्लेख मी येथे करू शकत नाही. मात्र या संशोधनात सहभागी असणाऱ्या प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सर्व व्यक्तींचे व घटकांचे मी मनापासून आभार मानते.

धन्यवाद!

स्थळ : राजगुरुनगर

शिल्पा रंगनाथ शेटे



## □ अनुक्रमणिका □

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
	मनोगत	३
१.	प्रस्तावना	५
२.	प्राचीन भारतीय इतिहासाची मीमांसा	२३
३.	मध्ययुगीन भारतीय इतिहासाची मीमांसा	५१
४.	आधुनिक भारतीय इतिहासाची मीमांसा	९६
५.	सांस्कृतिक इतिहासाची मीमांसा	१७९
६.	उपसंहार	१९२
७.	संदर्भ साहित्य सूची	२०६

## प्रकरण पहिले प्रस्तावना

इतिहास म्हणजे गतकालीन राजकारण असा समज पूर्वी प्रचलित होता. आता मात्र तो पूर्णपणे बदलला असून इतिहासाचा विविधांगी विचार करण्यास सुरुवात झाली आहे. इतिहास म्हणजे नेमके काय, त्याचे स्वरूप कसे आहे, इतिहास हे शास्त्र आहे की कला - या विषयांवर अनेक मतभेदांतरे आहेत, सिद्धांत मांडले गेले आहेत व त्यातूनच अनेक प्रवाह इतिहासलेखनात निर्माण झाले आहेत.

इतिहास हे एक शास्त्र आहे व इतर शास्त्रांप्रमाणेच त्याचेही विशिष्ट टप्पे पडतात, असा विचार यातूनच पुढे आला. प्रा. सेनबांस सारख्या इतिहासकाराने 'No document, no history' अशी आग्रही भूमिका घेतली. 'मात्र त्याचबरोबर इतिहास म्हणजे केवळ पुरावे किंवा कागदपत्रे यातील घटना नसतात, तर त्या घटना विशिष्ट क्रमाने, सूत्राने मांडाव्या लागतात. या घटनांचा अर्थ लावावा लागतो, त्यांची मांडणी विशिष्ट पद्धतीने करावी लागते. म्हणूनच इतिहास ही एक कलाही आहे, हे मत पुढे आले. एकंदरीत, इतिहास हे एक सर्जनशील कला असणारे शास्त्र आहे, असे म्हणण्यास हरकत नाही.

कालिंगवृद्धसारखे इतिहासकार सर्व इतिहास हा विचारांचा इतिहास असतो, '१